

Реалізація ідей В.О.Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи: Збірник матеріалів регіональних педагогічних читань. – Випуск 8. – Вінниця, 2012. – С.158-160.

Олена Демченко,

доцент кафедри педагогіки і психології

Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

ДОСВІД В.СУХОМЛИНСЬКОГО ІЗ ПРОВЕДЕННЯ СВЯТ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПОЗАКЛАСНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Ключові слова: позакласна виховна робота, форма виховання, свято як форма виховної роботи.

У статті розкрито значення свята як комплексної форми виховання, що передбачає організацію творчої діяльності учнів протягом тривалого часу. Завдяки своєму комплексному характерові, включенню дітей у різнобічну діяльність свято має великий *розвивально-виховний* потенціал, створює умови для реалізації *соціальної, пізнавальної, виховної, компенсаційної, комунікативної* функцій. Виявлено суперечність: з одного боку, свято використовується досить часто порівняно з іншими формами виховання, а з іншого боку, спостерігається формалізм, шаблонність, калькування у його проведенні. Проаналізовано педагогічний досвід В.Сухомлинського та виявлено, що педагог використовував свято для розв'язання завдань у декількох взаємопов'язаних виховних площинах. Будь-яке свято, проведене В.Сухомлинським, мало комплексний характер, створювало умови для збагачення духовного світу школярів, їхнього творчого розвитку, розумового виховання тощо.

Ключевые слова: внеклассная воспитательная работа, форма воспитания, праздник как форма воспитательной работы.

В статье раскрыто значение праздника как комплексной формы воспитания, предполагает организацию творческой деятельности учащихся в течение длительного времени. Благодаря комплексному характеру, включению детей в разностороннюю деятельность праздник имеет большой развивающие-воспитательный потенциал, создает условия для реализации социальной, познавательной, воспитательной, компенсационной, коммуникативной функций. Выявлено противоречие: с одной стороны, праздник используется довольно часто по сравнению с другими формами воспитания, а с другой стороны, наблюдается формализм, шаблонность, калькирование в его проведении. Проанализированы педагогический опыт Сухомлинского и выявлено, что педагог использовал праздник для решения задач в нескольких взаимосвязанных воспитательных плоскостях. Любой праздник, проведенный Сухомлинским, имел комплексный характер, создавало условия для обогащения духовного мира школьников, их творческого развития, умственного воспитания.

Key words: extracurricular educational work, form of education, holiday as a form of educational work.

The article reveals the meaning of the holiday as a complex form of education, which involves organizing the students' creative activity for a long time. Due to its complex nature, the inclusion of children in the diversified activities of the holiday has a great developmental and educational potential, creates conditions for the implementation of social, cognitive, educational, compensatory, communicative functions. Conflict revealed: on the one hand, the holiday is used quite often in comparison with other forms of education, and on the other hand, there is formalism, template, tracing in its conduct. The pedagogical experience of V. Sukhomlynsky was analyzed and the teacher used the holiday to solve problems in several interrelated educational planes. Any celebration conducted by V. Sukhomlynsky was of a complex nature, created conditions for enriching the spiritual world of schoolchildren, their creative development, intellectual education.

У процесі організації позакласної роботи перед учителями початкових класів стоїть завдання оптимального вибору виховної форми, яка відповідатиме сучасним вимогам до організації педагогічного процесу, буде адекватною змісту виховання, враховуватиме вікові

та індивідуальні особливості молодших школярів, створюватиме умови для творчого розвитку особистості дитини, її самореалізації. В умовах пошуку шляхів реалізації особисто зорієнтованого й діяльнісного підходів до організації виховного процесу важливим є переосмислення і творче використання майбутніми вчителями початкових класів науково-практичної спадщини видатних педагогів минулого, методичного досвіду сучасних учителів.

Невичерпним джерелом гуманістичних ідей, досвіду виховання молодших школярів, ефективного використання форм і методів виховання є науково-методичний доробок В.Сухомлинського. У своїй педагогічній системі вчений важливого значення надавав позакласній виховній роботі, шукав шляхи реалізації завдань усебічного розвитку кожної особистості, організовував ефективні форми роботи для розвитку здібностей, задоволення інтересів, творчого потенціалу школярів. Система позакласної виховної роботи у педагогічній концепції В.Сухомлинського забезпечувалася масовими та індивідуальними формами, специфічними ознаками яких були самодіяльність, ініціативність, ігрова діяльність, різноманітність, дослідницький характер, урахування вікових та індивідуальних особливостей. У методичному доробку педагога є система цікавих форм виховання, актуальність яких не втрачається й сьогодні: екскурсії в природу, заочні подорожі в різні куточки країни й світу, уроки мислення, кімната казки, острів чудес, куточок краси, технічні й творчі гуртки, свята, конкурси, етичні бесіди тощо.

Шукаючи ефективні форми позакласної виховної роботи, вчителям початкових класів слід звернути увагу на свято, яке є комплексною формою виховання, передбачає організацію творчої діяльності учнів протягом тривалого часу. Аналіз «Основних орієнтирів виховання учнів 1-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» [2] показує, що у процесі виховання молодших школярів свято займає вагоме місце, оскільки серед близько 300-ти запропонованих тем різних форм виховання 32% складають свята. Однак, вивчення практики організації виховного процесу в школі I-го ступеня виявив суперечність: з одного боку, свято використовується досить часто порівняно з іншими формами виховання, а з іншого боку, спостерігається формалізм, шаблонність, калькування у його проведенні. Воно часто організовується як виховний захід, оскільки велика частина вчителів користується готовими сценаріями, які публікуються в фахових журналах, методичних збірниках; зводить підготовку свята до декількох репетицій; ігнорує законами режисури в процесі створення сценарію свята тощо. Окрім цього, далеко не всі вчителі впроваджують технологію колективного творчого виховання під час організації свята, володіють методикою підготовки й проведення свята, враховують складність його режисури, повністю реалізують розвивально-виховний потенціал.

Однією з причин такої ситуації є те, що форми виховання в цілому й свято зокрема недостатньо обґрунтовані на теоретичному рівні, також в методиці виховної роботи системно не розкриті особливості організації різних видів свят; немає чіткого алгоритму розробки сценарію свята тощо. Окрім цього, не представлені особливості проведення свят із урахуванням специфіки напряду виховання та вікових особливостей молодших школярів. Інша причина пов'язана з фаховою підготовкою майбутніх учителів, яка допоки має переважно дидактичне спрямування, часто зорієнтована на формування вміння організовувати форми навчання під час викладання різних предметів початкової школи. Тому в процесі формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховної роботи слід звертати особливу увагу на методичні аспекти організації різних форм виховання, вивчення досвіду видатних педагогів і передових учителів щодо їх організації.

Теоретичні основи й методичні особливості проведення свята як форми виховання студенти засвоюють у процесі вивчення теорії виховання, методики виховної роботи. Зокрема, майбутні вчителі повинні усвідомити, що свято – одна із складних, інтегративних форм організації виховної роботи з молодшими школярами. Завдяки своєму комплексному характерові, включенню дітей у різнобічну діяльність свято має великий *розвивально-виховний* потенціал, створює умови для реалізації *соціальної, пізнавальної, виховної, компенсаційної, комунікативної* функцій [3, с.7].

Важливим напрямом у підготовці майбутніх учителів початкових класів до виховної роботи є формування у них уміння добирати приклади ефективні проведення свят у процесі

вивчення й узагальнення досвіду роботи видатних педагогів минулого, сучасних учителів. Робота студентів у цьому напрямі проводиться під час вивчення різних педагогічних дисциплін у цілому, підготовки й проведення семінарських і практичних занять із історії педагогіки [1] зокрема, під час проходження педагогічної практики.

Зокрема, дослідження практичного досвіду В.Сухомлинського дасть можливість студентам усвідомити виховний потенціал свят, особливості їх підготовки й проведення залежно від напрямку виховання, виховних завдань. Використовуючи цю форму виховання, педагог одночасно розв'язував завдання у декількох взаємопов'язаних виховних площинах. Будь-яке свято, проведене В.Сухомлинським, мало комплексний характер, створювало умови для збагачення духовного світу школярів, їхнього творчого розвитку, розумового виховання тощо.

У своїй педагогічній концепції вчений великого значення надавав розумовому вихованню дітей, вихованню в них інтересу до читання, до книги, формуванню прагнення створювати власну бібліотеку, займатися самовихованням. Для розв'язання цих завдань серед інших форм роботи В.Сухомлинський [4, с.199-200] використовував свято. Традиційними в Павлишській школі стали вечори та ранки, присвячені виразному читанню. Двічі на рік (у кінці першого півріччя й навчального року) відзначалося свято рідного слова, під час якого діти розповідали казки, читали улюблені вірші, байки. Свято проводилося як колективна справа, до підготовки й проведення якої ретельно готувалися діти, вивчаючи своє улюблене оповідання чи вірш; залучалися батьки, запрошувалися у якості членів журі найстаріші люди, керівники господарств села.

Проблема трудового виховання в педагогічній спадщині В.Сухомлинського піднімається як комплексна, багатоаспектна, яка має різнопланові зв'язки з іншими завданнями і складовими навчально-виховного процесу. Праця в досвіді педагога є засобом трудового, морального, розумового, естетичного, екологічного, фізичного виховання. Розробляючи систему трудового виховання, в основі якої творча праця дітей, як ефективну форму роботи вчений пропонує свято (свято врожаю, свято першого хліба, свято квітів, свято жайворонка тощо).

Будь-якому святу передувала системна організація трудової діяльності дітей, наповнена духовним змістом, турботою про птахів, тварин, пов'язана з вирощуванням сільськогосподарських рослин, квітів тощо. Наприклад, перед проведенням свята хліба діти працювали на пришкольній земельній ділянці, вирощували і збирали пшеницю, мололи зерно, пекли хліб [4]. У процесі спільної трудової діяльності діти переживали позитивні почуття, радість успіху від отриманих результатів; у них формувалося позитивне ставлення до праці, яке традиційно склалося в українського народу. Як зазначав В.Сухомлинський [4], свято хвилювало дітей особливою атмосферою, почуттям гордості за те, що діти змогли виростити хліб, доставити радість дорослим. Емоційно насиченим було саме свято, під час якого діти показували результати своєї праці вчителям, батькам, односельчанам. Урочисту обстановку створювали білі вишиті скатерті й рушники, квіти, запах духмяного хліба та меду.

Цілісності й неповторності особистості надає естетична складова, формуванню якої великого значення надавав В.Сухомлинський. Спілкування з мистецтвом, виховання красою слова, музики, живопису, на думку вченого, сприяє формуванню естетичної культури дитини. Пріоритетним педагог також вважав питання щодо залучення школярів до естетики навколишнього середовища, розвиток уміння захоплюватися неповторністю природи, виховання дбайливого ставлення довілля. В «школі сердечності» В.Сухомлинський [4] важливого значення надавав створенню дітьми краси, їхній турботі про прекрасне.

Педагог започаткував декілька свят квітів, розуміючи їхній великий потенціал у естетичному вихованні дітей. Під час проведення весняного свята конвалій, тюльпанів і бузку діти йшли до лісу й у бузковий квітник, милувалися квітами, прагнучи знайти неповторне поєднання відтінків. Свято троянд починалося із творення краси, висаджування квітів на присадибній ділянці, догляду за ними. Як зазначає В.Сухомлинський [5, с. 546-547], результат, пахуча квітка, для дитини – неймовірно далеке майбутнє, якого вона повинна вчитися терпляче чекати. Коли з'являються перші бутони, діти переповнюються гамою

почуттів: захоплення красою, радістю творення краси й добра. Свято польових квітів розпочиналося у ранні години в полі, коли квіти особливо красиві. Діти збирали польові букети, милувалися квітами, запам'ятовували, де вони ростуть, щоб восени збирати насіння. Осіннє свято хризантем В.Сухомлинський організував як свято прощання з літом, після його проведення рослини переносили в теплицю, щоб захистити від холодних вітрів і заморозків [4, с. 244].

У гуманістичній концепції видатного педагога важливе місце займає виховання в дітей і підлітків почуття любові до матері, лицарського ставлення до жінки. Великий почуттєво-емоційний потенціал для формування цих якостей містить тривалий процес підготовки свята та його безпосереднє проведення. Досвід організації В.Сухомлинським [4] свята матері є зразком для студентів щодо проведення виховної роботи як колективної творчої справи. На підготовчому етапі діти створювали «Сад матері», посадивши в ньому яблуні й виноград для своїх матерів. Праця дітей у саду, на думку В.Сухомлинського, була наповнена особливим змістом, одухотворена благородним почуттям до найближчої й найріднішої людини. Найкращі яблука й виноград із саду, вирощені дітьми, вони дарували своїм матерям під час безпосереднього проведення свята. Поступово в колективі народилася традиція відзначати осіннє свято матері, до якого діти готувалися ціле літо, щоб створити своєю працею подарунок різній людині [4, с.239-240]. Традиційним стало також весняне свято матері, яке проводило в особливій обстановці, серед природи, в лісі, на галявині. Цінними є поради В.Сухомлинського щодо вимог проведення свята матері, створення особливої атмосфери душевності, невимушеності, щирості. Як стверджував педагог, у «проведенні свят, присвячених матері, треба уникати галасу й організаційних заходів». Обстановка свята повинна бути «сімейною, інтимною», без «гучних слів», але з «глибокими почуттями» [4, с.241].

Таким чином, у процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів до виховної роботи необхідно поєднувати засвоєння ними теоретичних основ і методичних особливостей проведення форм виховання з вивченням практичного досвіду В.Сухомлинського щодо організації позакласної виховної роботи. Використання педагогом свят у вихованні молодших школярів є для студентів методичним зразком для творчого використання у сучасних умовах реалізації особистісно зорієнтованого підходу.

Література:

1. Демченко О.П. Методичні рекомендації з вивчення історії української педагогіки для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / О.П.Демченко. – Глухів, 2008. – 109 с.
2. Основні орієнтири виховання учнів 1-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України : програма. – Тернопіль, Навчальна книга – Богдан, 2008.
3. Режисура шкільних свят / упор. М. Голубенко, О. Шатохіна. – К. : Шкільний світ, 2009. – 128 с.
4. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори : в 5т. / В.О.Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1977. – Т.3. – С. 7-282.
5. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям // Вибрані твори : в 5-ти т. / В.О.Сухомлинський – Т.2. - К. : Рад. школа, 1976. – С.419-654.
6. Сухомлинський В.О. Павлиська середня школа [Текст] // Вибр. твори в 5-ти т. – Т.4. - К.: Радянська школа, 1977. – С. 7-391.